

داستان‌های فکری ۲

راهنمای معلم / کتاب کار عملی

کند و کاوی فلسفی برای کودکان

فیلیپ کم

ترجمه: احسانه باقری

تهران - ۱۳۸۶

سرشناسه	کم، فیلیپ
عنوان و نام پدیدآور	داستانهای فکری ۲: راهنمای معلم / کتاب کار عملی: کند و کاوی فلسفی برای کودکان / فیلیپ کم؛ ترجمه احسانه باقری.
مشخصات نشر	تهران: علم، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری	۱۱۱ ص.؛ مصور، جدول، نمودار.
شابک	978 - 964 - 405 - 882 - 0
وضعیت فهرست نویسی	فیبا.
یادداشت	Thinking stories 2: teacher: عنوان اصلی: resource \ octivity book, c1994
موضوع	کودکان و فلسفه.
موضوع	اندیشه و تفکر -- راهنمای آموزشی (ابتدایی).
موضوع	فلسفه -- راهنمای آموزشی (ابتدایی).
موضوع	داستان های کودکان.
شناسه افزوده	باقری، احسانه، مترجم.
رده بندی کنگره	۱۳۸۶ ک ۸۲ ک ۹ ک / B1۰۵
رده بندی دیویی	۱۰۸/۳۵
شماره کتابشناسی ملی	۱۱۲۸۴۰۳

نشر

نشر علم

داستان های فکری ۲

راهنمای معلم / کتاب کار عملی

کند و کاوی فلسفی برای کودکان

فیلیپ کم

ترجمه: احسانه باقری

چاپ اول، ۱۳۸۶

نیراز: ۱۶۵۰ نسخه

حروفچینی: گنجینه

لینوگرافی: باختر

چاپ: جاووشگران نقش

خیابان انقلاب - بین خیابان فخر رازی و دانشگاه شماره ۱۳۵۸ تلفن: ۶۶۴۶۵۹۷۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

شابک ۰ - ۸۸۲ - ۴۰۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸

1850

فهرست

۷	.....	سخنی یا معلم
۱۵	.....	کسانی که با چشم‌ها، گوش‌ها، بینی‌ها و دهان‌هایشان خدا حافظی کردند
۱۵	.....	طرح بحث: اکتشاف چیز ناشناخته
۱۶	.....	تمرین: بیایید کشف کنیم
۱۶	.....	تمرین: دنیای حواس
۱۸	.....	تمرین: دیدن و به یاد آوردن
۱۸	.....	طرح بحث: دیدن و به یاد آوردن
۱۹	.....	طرح بحث: ادراک و شناخت
۲۰	.....	تمرین: کل و اجزا
۲۱	.....	تمرین: مقایسه
۲۲	.....	تمرین: فهمیدن این که اشتباه از کجا بوده است
۲۴	.....	مال هرکس، مال هیچ کس و خانم سادی
۲۴	.....	طرح بحث: بی‌خانمانی
۲۵	.....	تمرین: خانه
۲۶	.....	تمرین: مال هیچ کس، مال کسی، مال همه، مال هرکس
۲۸	.....	تمرین: هرکس، هیچ کس و کسی
۲۸	.....	طرح بحث: بدی
۳۰	.....	تمرین: مفهوم بدی
۳۰	.....	طرح بحث: رؤیا و واقعیت
۳۲	.....	تمرین: درک استعاره
۳۳	.....	برروی ایوان
۳۳	.....	طرح بحث: در ذهن شما

۳۴	تمرین: ذهن
۳۴	تمرین: چگونه از کلمه «در» یا «داخل» استفاده می‌کنیم
۳۵	طرح بحث: روح و بدن
۳۶	تمرین: بیایید به امور ذهنی پردازیم
۳۷	تمرین: فکر کردن درباره فکر کردن
۳۸	تمرین: کارهای مختلف را در آن واحد انجام دادن
۳۹	طرح بحث: دنیای خفاش‌ها، چگونه دنیایی است؟
۴۱	عصبانیت
۴۱	طرح بحث: عصبانیت
۴۲	تمرین: از دست دادن کنترل
۴۳	تمرین: کنترل داشتن
۴۳	طرح بحث: فکر کردن درباره احساساتمان
۴۴	تمرین: احساس و هیجان
۴۶	تمرین: مقایسه
۴۷	تمرین: اگر آدم بزرگ‌ها می‌توانند آن را انجام دهند، چرا ما نتوانیم؟
۴۸	طرح بحث: انسان بودن به چیست؟
۴۹	تمرین: ارتباط برقرار کردن از طریق اشاره
۵۰	سؤال سارا
۵۰	طرح بحث: چرا ما بچه داریم؟
۵۱	تمرین: آوردن دلایل خوب برای کارهایی که انجام می‌دهیم
۵۲	تمرین: دلایل و علت‌ها
۵۳	تمرین: همه چیز را در نظر گرفتن
۵۴	طرح بحث: طبیعی است
۵۴	تمرین: طبیعی
۵۶	تمرین: توجه و مراقبت
۵۶	طرح بحث: چیزهایی که اهمیت دارند
۵۸	چی به چی مربوطه
۵۸	طرح بحث: برقرار نمودن ارتباط

۵۹	تمرین: شیوه‌های ارتباط داشتن
۶۱	تمرین: وجه اشتراک داشتن
۶۱	تمرین: نسبت‌های فامیلی
۶۳	تمرین: تار و پود معنا
۶۴	بازی: چون که
۶۴	قواعد بازی
۶۵	داور:
۶۶	چند پیشنهاد:
۶۷	تمرین: ارتباطات
۶۷	طرح بحث: افکار ما در کجا قرار دارند؟
۶۸	تمرین: هیچ جا
۷۰	مردی که نمی‌توانست چهره‌اش را کنترل کند
۷۰	تمرین: کاملاً متضاد
۷۱	فعالیت: چهره بساز
۷۲	طرح بحث: کنترل کردن چهره‌هایمان
۷۲	تمرین: چهره
۷۳	تمرین: مفهوم کنترل
۷۴	تمرین: حالات‌های چهره در احساس و هیجان
۷۶	طرح بحث: طوری نشان دادن و طور دیگری بودن
۷۷	تمرین: ظاهر و واقعیت
۷۹	ستاره دریایی
۷۹	طرح بحث: ردیف کردن چیزها
۸۱	تمرین: گروه و غیرگروه
۸۲	فعالیت: تقسیم پادشاهی حیوانات
۸۴	فعالیت: حیوان، گیاه، یا ماده معدنی؟
۸۴	تمرین: استدلال درباره اجزا
۸۶	طرح بحث: داستان ستاره دریایی
۸۷	تمرین: توضیح دادن ترتیب‌ها

- هم این، هم آن ۸۸
- طرح بحث: چند فرهنگی بودن ۸۸
- تمرین: فکر کردن درباره فرهنگ ۸۹
- طرح بحث: حق داشتن یعنی چه؟ ۹۰
- تمرین: آزادی ۹۱
- تمرین: آزاد ۹۲
- طرح بحث: برای زندگی کردن به کشور دیگر رفتن ۹۳
- طرح بحث: من به این زبان صحبت نمی‌کنم ۹۴
- قصه گو ۹۵
- طرح بحث: آیا همان قصه است؟ ۹۵
- تمرین: این آن چیزی که تو می‌دانی، نیست ۹۶
- تمرین: کلمه‌های یکسان، داستان متفاوت ۹۷
- تمرین: تفاوت ۹۸
- طرح بحث: نوشتن، خواندن و گفتن داستان ۹۸
- تمرین: قصه‌گوها ۹۹
- طرح بحث: نمی‌توانستم جلوی خنده‌ام را بگیرم ۱۰۰
- تمرین: فکر کردن درباره شباهت‌ها ۱۰۲
- درست مثل معجزه ۱۰۳
- طرح بحث: شعبده چیست؟ ۱۰۳
- فعالیت: کلک‌های شعبده ۱۰۴
- طرح بحث: خیال ۱۰۵
- تمرین: بیایید خیال ایجاد کنیم ۱۰۶
- تمرین: احمق نباش! ۱۰۷
- تمرین: دوباره فکر کن ۱۰۸
- طرح بحث: آینده‌بینی کردن ۱۰۹
- طرح بحث: قدرت کلمات ۱۱۰

به نام خدا

سخنی با معلم

هدف از داستان‌های فکری (۲): کتاب راهنمای معلم (تمرین)، کمک به معلمان و کودکان است برای فکر کردن درباره مباحث متعددی که از لحاظ فلسفی جالب است و در کتاب ضمیمه یعنی داستان‌های فکری (۲) آمده است. این مباحث شامل تفکر درباره مسائلی نظیر چگونگی به دست آوردن دانش درباره جهان، ماهیت ذهن، مفهوم آزادی، منشأ حقوق، مرزهای افسانه‌ها، تفاوت نمود و واقعیت، و یافتن نظم در طبیعت می‌باشد. آنچه نام بردیم تنها چند نمونه از مباحثی است که شما با آنها مواجه خواهید شد.

در راستای این هدف، کتاب حاضر برای آشنایی با بسیاری از ابزارهای اساسی که فیلسوفان در مواجهه با این گونه مسائل و افکار از آنها استفاده می‌کنند زمینه‌ای غیرصوری فراهم می‌آورد. کار با این ابزارها به کودکان کمک می‌کند تا مهارت‌های فکری خود را رشد دهند و قدرت داوریشان را بهبود بخشند. در این کتاب، طرح‌های بحث و گفتگو به دقت سازمان داده شده به طوری که امکان تمرین در کندوکاو فلسفی را برای کودکان فراهم می‌آورد. این طرح‌ها آنها را کمک می‌کند

تا مسائل را صورت‌بندی کنند و از نو بسازند، ارتباط‌ها را درک کنند و تمایزها را دریابند، حالات ممکن را در نظر بگیرند و وضعیت‌های بدیل را کشف کنند، یک خط فکری مرتبط به هم را دنبال کنند و نتایج را ملاحظه کنند، مفروضات را آشکار کنند، و به نتایج معقول برسند. همچنین تمرین‌های متنوعی وجود دارد. در انجام این تمرین‌ها، کودکان، از جمله، در رابطه با تحلیل مفاهیم، استفاده از استدلال تمثیلی و شکل‌های دیگر استدلال، و در کشف ابهام‌ها و رویارویی با تناقض، تجربه‌هایی به دست می‌آورند.

اگرچه همه کسانی که به تبادل فکری با کودکان علاقه‌مند هستند می‌توانند از بیشتر مباحث این کتاب استفاده کنند، ولی این کتاب به طور خاص برای استفاده در کلاس، و به منظور بهبود یادگیری از طریق بحث گروهی طراحی شده است. در جهت تقویت عادات کودکان برای دلیل آوردن و دلیل خواستن، برخورد با اختلاف نظرها به شیوه‌ای معقول و آمادگی برای گوش دادن به دیگران و توجه کردن به دیدگاه‌های آنان، و گفتگو بین کودکان به طور خاص مورد تأکید قرار گرفته است. ما می‌توانیم به کودکان برای توسعه مهارت‌های مهم اجتماعی که در زندگی‌شان مفید خواهد بود یاری رسانیم. برای این کار باید آنها را به هم‌اندیشی و بحث منطقی با یکدیگر تشویق کنیم. ما می‌توانیم آنها را برای شکیبایی و برخورد معقول با دیگران آماده کنیم. به این صورت، کودکان از طریق کار جمعی، تحت هدایت معلم، این مهارت‌ها را نیز به تدریج ملکه ذهن می‌کنند. آنان عادت خواهند کرد که از خود، دلیل طلب کنند، در کشف وضعیت‌های بدیل در ذهن

خود، آماده‌تر خواهند بود و در پی آن خواهند بود که توانایی داوری فکورانه و منصفانه را به دست آورند.

مراد آن است که هرچند برخی از کودکان می‌توانند در مورد پاره‌ای از تمرین‌ها به‌طور فردی کار کنند، و برخی دیگر خود را برای کار در گروه‌های کوچک مهیا می‌کنند، معلم باید با استفاده از این مباحث، بر این امر تأکید داشته باشد که «کل کلاس» را درگیر بحث کند. من در زیر چند راهنمایی درباره این مطلب پیشنهاد خواهم کرد، اما معلمان را دعوت می‌کنم تا برای مطالعه بیشتر در این مورد، به «سخنی کوتاه درباره راهنمایی تمرین کلاسی» که در داستان‌های فکری (۱) (کتاب راهنمای معلم / تمرین) آمده است، مراجعه کنند.

معرفی مباحث کتاب

داستان‌های فکری (۲) شامل قصه‌های برانگیزاننده‌ای است که از حیث افکار، مسائل و معضلات فلسفی غنی‌اند. هدف از این داستان‌ها آن است که سؤال‌هایی را برای بحث ایجاد کنند. اگر برای اولین بار از این داستان‌ها استفاده می‌کنید، به دانش‌آموزان بگوئید که پس از خواندن داستان، می‌خواهید از آنان بپرسید که آیا سؤالی دارند و این که آنان فرصت دارند تا راجع به سؤالاتی که مطرح می‌کنند بحث کنند. سؤال‌های آنها می‌تواند در مورد هر چیزی باشد که در داستان برایشان جالب یا ابهام‌برانگیز است، یا آنها را وادار به تفکر می‌کند و چیزهایی که دوست دارند راجع به آنها بحث کنند.

یک بحث کلاسی هنگامی به‌بهترین نحو انجام می‌شود که همه

کودکان بتوانند صورت‌های یکدیگر را ببینند، پس لازم است اطمینان حاصل کنید که صندلی‌ها را به‌نحو مناسب چیده‌اید. بهترین حالت این است که افراد کلاس دایره‌وار بنشینند.

برای شروع کار، از دانش‌آموزان بخواهید که خودشان داستان را بخوانند، یعنی هر کودک به‌نوبت یک بند را بخواند. (اگر کودکی آمادگی خواندن در حضور دیگران را نداشت، می‌تواند آن را به «نفر بعد» واگذار کند.) سپس، باید کودکان را تشویق کنید تا درباره آنچه خوانده‌اند سؤال‌هایی مطرح کنند و موضوعی برای بحث مشخص نمایند. از آنها بپرسید که آیا راجع به آنچه که خوانده‌اند سؤال دارند، و وقتی سؤالات را مطرح می‌کنند، آنها را روی تخته بنویسید. سؤال‌ها را شماره‌گذاری کنید و اسم کودکان را کنار آنها بنویسید. اگر مناسب دیدید، این نیز فکر خوبی است که بپرسید سؤال‌های آنها مربوط به کدام قسمت داستان است و شماره صفحه و شماره خط داستان را برای مراجعه بعدی، در مقابل سؤال بنویسید. در حالی که ممکن است برای روشن نمودن برخی از سؤال‌های مطرح شده، بحث و گفتگوی کوتاهی لازم باشد، مراقب باشید که سؤال‌های کودکان را رد نکنید و سعی کنید نحوه نگارش خودتان را در مورد سؤال تحمیل نکنید.

هنگامیکه همه پرسش‌ها روی تخته نوشته شد، از کودکان بپرسید که آیا آنها هیچ رابطه‌ای میان سؤال‌هایشان می‌یابند. از گچ‌ها و ماژیک‌های رنگی برای علامتگذاری سؤال‌های مربوط به هم استفاده کنید، و از کودکان بخواهید تا با استفاده از یک یا دو کلمه، نحوه ارتباط

آنها را بیان کنند. برای مثال، دسته‌ای از سؤال‌های مربوط به هم ممکن است درباره «سحر و جادو»، یا درباره اینکه «چه چیزی مبهضانه است»، یا درباره «بی‌خانمان بودن» باشد. آنگاه دسته‌ای از پرسش‌ها که انتخاب می‌شود، می‌تواند به عنوان مبحثی برای شروع بحث باشد. ممکن است چیزی را به عنوان موضوع بحث انتخاب کنید که به نظر می‌رسد مورد توجه همه قرار دارد و یا اگر مایلید می‌توانید از کودکان برای تعیین موضوع بحث رأی‌گیری کنید. بقیه موضوعات را می‌توان در درس‌های بعدی، با نظر به این که کودکان به بحث در مورد آنها علاقه نشان می‌دهند، برگزید. بنابراین باید پرسش‌ها را در جایی روی تخته (یا روی صفحه بزرگی از کاغذ) بنویسید تا برای استفاده در فرصت‌های بعدی آنها را در اختیار داشته باشید.

استفاده از طرح‌های بحث و تمرین‌ها

با اینکه نمی‌توانم تضمین کنم برای هر سؤالی که کودکان ممکن است پرسند، طرح بحث یا تمرینی پیش‌بینی شده، اما سعی کرده‌ام برای بیشتر ایده‌ها و مسائل مورد نظر در داستان‌ها چیزی را فراهم آورم. بنابراین ممکن است شما در یافتن مطالبی که مکمل مباحث اصلی باشند، قدری با مشکل روبه‌رو شوید.

طرح‌های بحث به نحوی طراحی شده‌اند تا به معلم کمک کنند که کودکان را در خلال موضوع بحث راهنمایی کند. با این حال، طرح‌های بحث نباید جای سؤالات کودکان را بگیرد، و شما باید با این سؤالات، کار را شروع کنید. سؤالی را از مباحث مورد نظر انتخاب

کنید، و از کودکی که آن سؤال را مطرح کرده بخواهید به نحوی آن را توضیح دهد. بهتر است از وی بخواهید تا به بقیه بگوید که چرا آن سؤال برای آنها جالب بوده است، درباره این که سؤال راجع به چیست توضیح بیشتری بدهد، یا اینکه درباره آن اظهار نظری بکند. بعد از بقیه کودکان بخواهید تا براساس آنچه گفته شده، یا با ارائه دیدگاه‌های دیگر و یا با سؤال کردن از نفر اول، وارد بحث شوند.

هنگامی که بحث در جریان است، معلم باید مترصد زمان مناسبی باشد تا در آن به کتاب راهنما مراجعه کند. این یک مهارت است که معلم با تمرین آن را به دست می‌آورد. مقدمه یک طرح بحث یا تمرین را نباید تحمیل کرد، بلکه باید آن را براساس بحثی که در جریان است و برای ساختار دادن به آن مطرح کرد.

هدف از طرح‌های بحث این است که کودکان یک موضوع را به شیوه‌ای پیوسته و متوالی بازشناسی کنند. آنها اغلب با سؤال‌هایی آغاز می‌شوند که به متن یا به تجربه مشترک کودکان مربوطند. برخی از طرح‌های بحث، برای بازشناسی حدود مفاهیم شکل می‌گیرند، یا مسأله و معضلی را مورد تأکید قرار می‌دهند، از این طریق که سؤالات را به نحوی در کنار هم قرار می‌دهند که احتمال دارد یک فرد، پاسخ‌های متضادی به آنها بدهد. اغلب، طرح‌های بحث با بازگشت به موضوعات مرکزی مورد نظر به پایان خواهند رسید، یا مسائل عمیق‌تر یا کلی‌تر را مطرح خواهند کرد.

از آنجا که طرح‌ها به طور عمده، ساختاری پیوسته و متوالی دارند، و زمینه‌ای برای بحث منطقی جامع و سازمان یافته فراهم می‌کنند،

نباید به صورت جزمی به یک طرح بحث تکیه کنید. هریکشی شکل خاص خود را خواهد داشت، و بخش مهمی از مهارت استفاده از این طرح‌ها آن است که ببینیم برای پیش بردن بحث، چه پرسش‌ها و چه وقتی باید مطرح شود. طبیعتاً نباید از کیفیت بحث بکاهید فقط برای اینکه می‌خواهید طرحی را به اجرا درآورید و همچنین نباید اجازه دهید که بحث از حالت کندوکاو و پژوهش خارج شود و به گفتگویی عمومی و بی‌هدف رانده شود. به دست آوردن مهارت به عنوان یک راهنما به زمان احتیاج دارد، پس صبور باشید.

تمرین‌ها ویژگی‌های متفاوتی دارند. برخی به خوبی می‌توانند به عنوان طرح بحث مورد استفاده قرار بگیرند، اگرچه اغلب دامنه محدودتری دارند. هدف اکثر آنها استدلال تمثیلی، تجزیه و تحلیل مفهومی، یا فرآیندهای دیگری است که به آسانی قابل شناسایی هستند. بیشتر تمرین‌ها می‌توانند به عنوان فعالیت‌های بعد از طرح‌های بحث مورد استفاده قرار بگیرند. گاه می‌توان از آنها به عنوان فعالیت کل کلاس، یا در قالب گروه‌های کوچک، یا به طور انفرادی استفاده کرد. اغلب، می‌توان طرح‌ها را خارج از بحث کلاسی کامل کرد. اگر چنین کردید، سعی کنید آنها را به بحث بعدی ارتباط دهید. من سعی کرده‌ام تا تمرین‌ها سطوح دشواری متفاوتی داشته باشند، پس در انتخاب تمرین‌ها برای کودکانان، موارد مناسب را در نظر بگیرید.

شما در این کتاب، همچنین تمرین‌ها و فعالیت‌های محدودی را می‌یابید که بچه‌ها را در فعالیت‌هایی از نوع دیگر وارد می‌کند: هنر،

شعر، موسیقی و مشاهده. من مایل بودم تا موارد بیشتری از این فعالیت‌ها را فراهم آورم، اما یک معلم خلاق خیلی زود با کمی تجربه درمی‌یابد که چگونه فعالیت‌های مشابه بیشتری را برای تکمیل تمرین‌های اندکی که من ذکر کرده‌ام تدارک ببیند. این موضوع ما را به تأکید بر نکته ارزشمندی هدایت می‌کند. اگر درس فلسفه، به طریقی که پیشنهاد شده است اجرا گردد، الگویی را برای استفاده از گفتگوی کلاسی فراهم می‌آورد که به فرآیند یادگیری در سرتاسر برنامه درسی کمک می‌کند. به گمان من، این شیوه نشان می‌دهد که چگونه می‌توان فکر کردن را همچون بخشی از پیکره آموزش ابتدایی در نظر گرفت، به جای این که بخواهیم فلسفه را به عنوان موضوع درسی دیگری به برنامه درسی حجیم کنونی اضافه کنیم. اگر این برنامه به معلم‌ها کمک کند که بفهمند چگونه می‌توانند به این هدف آموزشی مهم دست یابند، این خود توجیهی کافی برای معرفی آن خواهد بود.